

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ СОЦІОЛОГІЇ

УХВАЛЕНО .

Вченою радою Інституту
соціології НАН України
«28» травня 2024 р.
Протокол № 5

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СУЧАСНІ МЕДІА ДОСЛІДЖЕННЯ: ТЕОРІЇ, МЕТОДИ, ПЕРСПЕКТИВИ

галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність	054 Соціологія
освітній рівень	третій освітньо-науковий (PhD доктор філософії)
освітньо-наукова програма	Соціологія
вид дисципліни	Вибіркова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2024/2025
Семестр	1
Кількість кредитів ECTS	2
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

КИЇВ – 2024

Розробник:

Наумова М.Ю., кандидат соціологічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу соціології культури та масової комунікації

Викладач: кандидат соц. наук Наумова М.Ю.

РЕКОМЕНДОВАНО:

Випусковим відділом Інституту соціології НАН України

Протокол № 4 від «14» 05 2024 р.

Завідувач випусковим відділом

Л.Г.Скокова

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-наукової програми «Соціологія»

О.Г.Злобіна

1. Мета навчальної дисципліни *«Сучасні медіа дослідження: теорії, методи, перспективи»*: сформувані у аспіранта сучасне соціологічне бачення ролі медіасистем у процесах символічної діяльності з обміну інформацією в суспільстві, а також сформувані навички самостійного планування та реалізації емпіричних соціологічних досліджень у цій галузі.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни (за наявності):

Аспірант повинен знати: основи соціології, базові соціологічні теорії, які пояснюють соціальний розвиток, соціальні взаємодії, відносини і процеси, розуміти специфіку якісних і кількісних методів соціологічних досліджень та основні техніки які в них застосовуються.

3. Анотація дисципліни: Дисципліна *«Сучасні медіа дослідження: теорії, методи, перспективи»* належить до переліку дисциплін вільного вибору аспіранта. У центрі уваги курсу соціокультурні аспекти комунікації, що втілює і транслює за допомогою механізмів знакової регуляції інтегрований індивідуальний і колективний досвід та медійні системи за допомогою яких вона здійснюється. Дана дисципліна передбачає знайомство з традиційними та сучасними теоретичними підходами до вивчення медіа, а також з основними емпіричними практиками їх дослідження. Дисципліна також передбачає набуття навичок планування й реалізації емпіричних досліджень в межах цієї галузі соціологічного знання.

4. Завдання (навчальні цілі): В результаті прослуховування лекційної частини курсу *«Сучасні медіа дослідження: теорії, методи, перспективи»* аспірант має:

- знати найбільш значущі класичні та сучасні концептуальні підходи в дослідженні медіа, їх еволюції та впливів;
- розуміти чинники еволюції медійних систем суспільства;
- розуміти специфіку сучасного медіапростору – його динаміку, чинники трансформації, характер впливу на суспільні процеси;
- засвоїти форми та методи роботи з першоджерелами, можливості порівняльного аналізу концептуалізацій інформаційно-комунікаційних процесів у суспільстві, зв'язки теоретичного та практичного вимірів аналізу медіа в українському суспільстві.
- набути навичок аналізу функціонування звичайних і електронних медіа;
- вміти критично аналізувати дослідження в даній області, оцінювати коректність їх методики, обґрунтованість висновків, правильність застосування теорій;
- вміти вільно орієнтуватися в проблемах формування і функціонування сучасного інформаційного простору;
- застосовувати на практиці методи якісного, кількісного, комбінованого аналізу соціологічних даних у царині медіа-досліджень;
- критично та аргументовано аналізувати публікації щодо соціологічних досліджень медіа-процесів;
- вести наукову дискусію, давати експертні оцінки публікаціям з цієї проблематики;
- робити наукові доповіді та писати статті з цієї проблематики.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1	2	3	4	5
ЗК01	Вміти абстрактно мислити, аналізувати та синтезувати інформацію щодо сучасних комунікаційно-інформаційних процесів у суспільстві;	<i>Семінари, самостійна робота за темами:</i> Тема 1;Тема 2; Тема 3.	Поточний контроль підготовки до семінару, оцінка індивідуального письмового завдання	20%
ЗК02	Знати методи пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, у першу чергу різних каналів у медіа-просторі (ТБ, соціальні мережі, різноманітні інтернет джерела тощо)	<i>Лекції, самостійна робота за темами:</i> Тема 1; Тема 4.	Поточний контроль, участі у дискусійній частині лекції	10%
ЗК03	Комунікувати з колегами для проведення медіа-досліджень	<i>Семінари, самостійна робота за темами:</i> Тема 4; Тема 5.	Поточний контроль підготовки до семінару, оцінка індивідуального письмового завдання	10%
ЗК04	Здатність розв'язувати комплексні проблеми у царині медіа-соціології на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності	<i>Лекції, самостійна робота за темами:</i> Тема 3;Тема 4; Тема 5.	Поточний контроль, участі у дискусійній частині лекції	10%
СК01	Вміти обирати предметну сферу та методи досліджень у сфері медіа-соціології, зокрема реалізовувати оригінальні дослідження повідомлень, впливу на аудиторію, спрямованості ключових меседжів у нових/цифрових медіа.	<i>Лекції, самостійна робота за темами:</i> Тема 1; Тема 3.	Поточний контроль, участі у дискусійній частині лекції	10%
СК02	Вміти створювати письмові та усні презентації за результатами соціологічних досліджень у сфері соціології медіа.	<i>Лекції, самостійна робота за темами:</i> Тема 4; Тема 5.	Поточний контроль, участі у дискусійній частині лекції	10%
СК03	Знати сучасні методології, методи та інструменти медіа досліджень та особливості їх використання з огляду на дослідницькі завдання (якісні та кількісні стратегії)	<i>Семінари, самостійна робота за темами:</i> Тема 3; Тема 9.	Поточний контроль підготовки до семінару, оцінка індивідуального письмового завдання	10%
СК05	Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру у сфері	<i>Семінари, самостійна робота за темами:</i>	Поточний контроль підготовки до семінару, оцінка	10%

	медіа соціології (обирати релевантні методи досліджень, чітко окреслювати дослідницькі завдання та операціоналізувати індикатори, обирати тип та обсяг вибірковою сукупності), що забезпечить якість виконуваних досліджень.	Тема 3; Тема 4; Тема 5.	індивідуального письмового завдання	
СК06	Здатність ініціювати та реалізувати інноваційні комплексні проекти у сфері медіа соціології та дотичні до неї міждисциплінарні проекти, лідерство під час їхньої реалізації.	<i>Семінари, самостійна робота за темами, презентація підсумкового проекту за проблематикою курсу:</i> Тема 3; Тема 4; Тема 5.	Поточний контроль підготовки до семінару, оцінка індивідуального письмового завдання	10%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Програмні результати навчання (назва)	Результати навчання дисципліни (код)			Загальні компетентності			Спеціальні компетентності		
	РН01	РН03	РН04	ЗК01	ЗК02	ЗК04	СК01	СК03	СК05
РН01 Мати передові концептуальні та методологічні знання з соціології та на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, та отримання нових знань у сфері соціології та/або здійснення інновацій				ЗК01	ЗК02	—	СК01	СК03	СК05
РН03 Розробляти та реалізувати наукові та/або прикладні проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі наукові та технологічні проблеми соціології з врахуванням етичних, соціальних, економічних та правових аспектів.				ЗК01	ЗК04	—	СК02	СК05	СК06
РН04. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема результати емпіричних досліджень та теоретичного аналізу соціальних систем і процесів, наявні соціологічні дані.				ЗК02	ЗК04	—	СК01	СК05	

7. Схема формування оцінки.

ВИМОГИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Види робіт	Кількість балів за один вид робіт	Критерії оцінювання
Участь у дискусійній частині лекції	2	Активна участь, аргументовані, змістовні судження і зауваження
	1	Фрагментарна участь у дискусії
	0	Відсутність на лекції
Участь у дискусії, в обговоренні виступів колег на семінарському занятті	2-3	Активна участь у дискусіях; фахова постановка питань, аргументовані і логічні зауваження
	1	Фрагментарна участь, окремі репліки, запитання
	0	Відсутність на семінарському занятті
Доповіді за темою семінарського заняття	7-10	Доповідь підготовлена і презентовано вчасно. Високий рівень фахових компетентностей.
	4-6	Доповідь підготовлена і презентовано вчасно. Високий рівень опанування матеріалу, повністю досягнуті поставлені завдання
	1-3	Доповідь підготовлена, проте наявні неточності і пробіли знань.
	0	Доповідь не підготовлена.
Індивідуальне письмове завдання за темою семінарського заняття	7-10	Письмове завдання представлено вчасно. Високий рівень опанування матеріалу, повністю досягнуті поставлені завдання
	4-6	Письмове завдання підготовлено вчасно, проте наявні неточності і пробіли знань.
	1-3	Письмове завдання підготовлено проте тема розкрита поверхово і з помилками
	0	Письмове завдання не підготовлено
Презентація підсумкового проекту за проблематикою курсу	14-18	Роботу представлено вчасно. Високий рівень оволодіння теоретико-методологічними засадами виконання завдання, поставлені мета і завдання вирішуються чітко та послідовно
	10-13	Роботу представлено вчасно. Продемонстровано певний рівень оволодіння теоретико-методологічними засадами виконання завдання, але не вистачає чіткості та послідовності
	1-9	Робота має суттєві недоліки - поставлені завдання не вирішені, автор припускається помилок. Переважають загальні фрази замість змістовного викладу
	0	Завдання не виконано у визначений викладачем термін без поважних причин або виконане з порушенням норм академічної доброчесності.

При викладанні дисципліни використовуються наступні методи контролю знань студентів:

– усний контроль (опитування – індивідуальні або фронтальні, колоквіуми, дискусії, круглі столи, захист виконаних робіт);

– письмовий контроль (письмові контрольні роботи, вирішення ситуацій і задач, виконання індивідуальних завдань, підготовка рефератів, тез, написання есе та ін. – в залежності від змісту дисципліни і передбачених робочою програмою завдань);

– стандартизований (тестовий) контроль;

– комбінований контроль;

– самоконтроль знань студентів і взаємоконтроль.

Поточний контроль проводиться за результатами роботи студентів на практичних заняттях, методом оцінювання контрольних робіт, шляхом оцінювання тестів, самостійних робіт, індивідуальних завдань, есе, командних проектів, презентацій, ведення конспектів лекцій.

Об'єктом оцінювання знань студентів є програмний матеріал навчальної дисципліни, який перевіряється під час поточного і підсумкового контролю з метою встановлення рівня і якості засвоєння знань, формування необхідних для майбутньої професійної діяльності навичок і вмій.

Дисципліна передбачає конкретний перелік видів робіт, які зобов'язаний виконати студент, та відповідні критерії їх оцінювання, що визначаються кафедрою і наводяться у вигляді окремих таблиць або декількох абзаців тексту в робочій навчальній програмі дисципліни.

Поточний контроль передбачає оцінювання успішності студентів під час аудиторних (семінарських, практичних, індивідуальних) занять та виконання ними окремих індивідуальних, контрольних завдань (написання рефератів, тематичних повідомлень, розв'язання практичних задач тощо). Зміст поточного контролю та критерії оцінювання роботи студента в зазначених межах відображається у робочій навчальній програмі (розділи «Засоби контролю знань з кожного залікового модуля» та «Критерії оцінювання знань з кожного модуля»).

При поточному контролі оцінюється: активність роботи студентів на семінарських або практичних заняттях, результати виконання ними індивідуальних завдань, контрольних робіт, розв'язання практичних задач, якість підготовлених студентами рефератів або тематичних повідомлень;

Контроль на семінарських заняттях – оцінювання виступів студентів, відповідей на питання поставлені викладачем, оцінки виконання тестових завдань, оцінок під час самостійних робіт, оцінювання внеску окремих студентів у групову роботу, наприклад, активність в діловій грі.

Контрольна робота – вид поточного контролю знань студентів, який має на меті виявити рівень знань студентів, що отримані за пройденим матеріалом. Дата проведення контрольної роботи доводиться до студентів і призначається по завершенню вивчення змістовного модулю. Питання або практичні завдання готує викладач, що веде практичні заняття, вони узгоджуються з лекційними питаннями і тематикою семінарських занять. Завдання можуть передбачати творчу роботу, відповідь на тестові завдання тощо. Контрольна робота виконується у письмовій формі в присутності викладача, оцінюється за прийнятою шкалою і оцінка може використовувати викладачем для підрахунку кумулятивного балу за підсумками вивчення дисципліни.

Модульний контроль за окремим змістовим модулем – оцінювання в балах рівня опрацювання студентом теоретичного та практичного матеріалу в межах окремого залікового модуля певної навчальної дисципліни, успішності виконання ним фонду тестових завдань (або модульної контрольної роботи, якщо це передбачено робочою навчальною програмою).

При модульному контролі оцінюється в балах рівень теоретичної (знань) та практичної (навичок і вмій) підготовки студента за всі змістові модулі. Форма проведення модульного контролю переважно є письмовою або у вигляді відпрацювання тестів, але можливе й усне проведення.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- підсумкове оцінювання у формі ЗАЛІКУ:

Семестровий контроль проводиться у формі заліку або шляхом накопичення балів за поточним контролем по змістовним модулям.

- **залік** виставляється за результатами роботи аспіранта впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання для успішних студентів.

- **умови допуску до підсумкового заліку:**

У разі отримання оцінки «неприйнятно» (нижче 29 балів) слухач зобов'язаний повторно вивчити дисципліну. У разі отримання оцінки «незадовільно» слухач має право на два перескладання: викладачеві та комісії. При цьому максимальна підсумкова оцінка після перескладання може бути лише «достатньо». Замість перескладання комісії слухач може обрати повторне вивчення дисципліни.

7.2 Організація оцінювання: (обов'язково зазначається порядок організації передбачених робочою навчальною програмою форм оцінювання із зазначенням орієнтовного графіку оцінювання).

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Форми оцінювання	Кількість	Максимум балів	Разом
Участь у дискусійній частині лекції	5	2	10
Доповіді за темою семінарського заняття	4	10	40
Індивідуальне письмове завдання за темою семінарського заняття	2	10	20
Участь у дискусії, в обговоренні виступів колег на семінарському занятті	4	3	12
Презентація підсумкового проекту за проблематикою курсу	1	18	18
ВСЬОГО			100

7.3 Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59
Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план занять з дисципліни

	Назва теми або виду підсумкової самостійної роботи	Кількість годин		
		Лекційних	Семінарських	самостійна робота
1.	Еволюція медіасистем суспільства/ соціальна історія медіа	2	2	10
2.	Історія медіа-досліджень: соціологічне вивчення ланок комунікативного процесу	4	2	10
3.	Культурні порядки нових медіа.	2		8
4.	Кількісна традиція аналізу комунікаційних процесів		2	8
5.	Якісні дослідження в соціології медіа		2	8
ВСЬОГО за дисципліною 60 годин		8	8	44

Загальний обсяг **60 год**, в тому числі:

Лекцій – **8 год**.

Семінари – **8 год**.

Самостійна робота – **44 год**.

Зміст навчальної дисципліни

№ з/п	Номер і назва теми	Структура
1	Тема 1. Еволюція медіасистем суспільства: соціальна історія медіа	<ol style="list-style-type: none"> 1. Соціальна природа та історична обумовленість масової комунікації; 2. Соціальна еволюція та еволюція медіасистем. 3. Нові медіа та традиційні ЗМІ: моделі співіснування 4. . Масова культура та масова комунікація.
2	Класичні та сучасні соціологічні підходи до вивчення засобів масової комунікації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Етапи розвитку соціологічного вивчення медіа. 2. Дослідження ланок комунікативного процесу: комунікатор, повідомлення, аудиторія та ефекти мас медіа. 3. Структурні моделі комунікації. Формула Лассуела. 4. Циркулярна модель комунікативного процесу Осгуда-Шрамма. 5. Сучасні підходи до дослідження медіа: від постмодерністської традиції (Бодрійяр, Леш, МакЛюен) до медіа-фундаменталізму (Флюссер, Киттлер, Кампер). 6. Цифрові медіа: експансія соціальних платформ. 7. Як сучасні інформаційні технології впливають на соціальні процеси – від інституціональної взаємодії до повсякдених комунікацій.
	Культурні порядки нових медіа.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Культурні порядки нових медіа. 2. Соціальні мережі як об'єкт соціологічного дослідження. 3. Вплив цифрових медіа на соціокультурну динаміку. 4. Зміни в інфопросторі України під час повномасштабного вторгнення РФ.
3	Кількісна традиція аналізу комунікаційних процесів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сучасні вітчизняні та зарубіжні кількісні дослідження медіа. 2. Медіаспоживання і преференції аудиторії, 3. Контент-аналіз повідомлень, чутливість до спотвореного контенту (медіаграмотність).
	Якісні дослідження в соціології медіа	<ol style="list-style-type: none"> 1. Якісні дослідження в соціології медіа. 2. Досвід національних і міжнародних моніторинрів медіа процесів і практик. 3. Значущість соціологічного моніторингу інформаційно-комунікаційних процесів для розробки культурних політик в Україні
Підсумковий контроль		Залік

9. Рекомендовані джерела:

Основна:

1. Культура – суспільство – особистість. Курс лекцій. К.: Ін-т соціології НАН України, 2006. С. 153–178.
2. Медіа. Демократія. Культура / за ред. Н. Костенко, А. Ручки. К.: Ін-т соціології НАН України, 2008. 356 с.

3. Мінливості культури: соціологічні проєкції / за ред Н. Костенко. К.: Ін-т соціології НАН України, 2015. 440 с.
4. Скокова Л. Культурні практики в сучасному суспільстві: теоретичні підходи та емпіричні виміри. К.: Ін-т соціології, 2018. 334 с.
5. Соціокультурні ідентичності та практики / за ред. А. Ручки. К.: Ін-т соціології НАН України, 2002.
6. Соціологічна теорія: традиції та сучасність: навч. посібник / за ред. А. Ручки. К.: Ін-т соціології НАН України, 2007. 363 с.
7. Якісні дослідження в соціологічних практиках: Навч. посіб. К.: Ін-т соціології НАН України, 2009.
8. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації. – Львів, 2010 – 538 с.
9. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості. - Львів: Літопис, 2000. - 321с.
10. Наумова М. Динаміка індексу медіаграмотності українців: 2020-2023 рр. // Габітус. Вип. 58., 2024. с. 43-52.
11. Рижков. М. (2011) Інформаційна війна. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, .298 с.
12. Ожеван М.А., О. В. Шевченко О.В. (2014) Війна інформаційна. К. Знання України, Т.1. 760 с.
13. Наумова М. Культурні порядки сучасних медіа // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: зб. наук. праць Київського національного університету ім. Тараса Шевченка// -- Київ, т. 15., 2012. С. 13-23.
14. Кастельс М. Інтернет галактика. К., 2007, 215 с.
15. Мак-Люен, Маршалл. Галактика Гутенберга: становлення людини друкованої книги / М. Мак-Люен ; пер. з англ. В. І. Постнікова, С. В. Єфремова. К.: Ніка-Центр, 2001. 464 с.

Додаткова:

1. Нові медіа в сучасному суспільстві: культурологічний вимір: монографія / В. М. Судакова, М. Ю. Наумова та ін. - К.: Інститут культурології НАН України, 2017. -- 352 с.
2. Лазоренко О.О. (2015). Інформаційний складник гібридної війни Російської Федерації проти України: тенденції розвитку. *Стратегічні пріоритети*. Національний інститут стратегічних досліджень. Т. 36.
3. Конах В. К. (2016). Сучасні тенденції у захисті національних медіапросторів від російської пропаганди *Стратегічні пріоритети*. Національний інститут стратегічних досліджень. Т. 38
4. Соціологія: навч. посібник / за ред. С. О. Макеєва. К. : Т-во «Знання», КОО, 2008. 566 с.
5. Смилова морфологія соціуму / за ред. Н. Костенко. К.: Ін-т соціології НАН України, 2012.
6. Участь у культурі: люди, спільноти, стани / за ред. Н. Костенко. К.: Ін-т соціології НАН України, 2018. 320 с.
7. Цінності та ціннісні зміни в сучасному суспільстві: тренди і перспективи (2020). За ред.Н.Костенко. Київ: Інститут соціології НАН України.
8. Ідентичність часів війни: трансформації та практики визнання (2023). За ред. Н.В.Костенко. К.: Ін-т соціології НАН України.

10. Додаткові ресурси (за наявності):

1. Довідково-інформаційний портал Sociosite: www.sociosite.net
2. Інформаційний і пошуковий портал з соціальних наук Social Science Hub: www.sshub.com
3. Science Information Gateway (SOCIG): www.sosig.ak.uk
4. Liens Socio: <http://www.liens-socio.org>
5. Socioland: www.sozioland.de

6. Міжнародна база даних ЮНЕСКО з соціальних наук (інституції, персоналії) DARE: www.databases.unesco.org/dare/form.shtml
7. Бази даних наукової періодики і книг: www.jstor.org; www.proquestdirect.com; www.ebsco.com
8. www.sau.kiev.ua – офіційний сайт соціологічної асоціації України (устав САУ, кодекс професійної етики соціолога, указ президента про розвиток соціологічної науки).
9. www.useps.org– офіційний сайт українського центру економічних та політичних досліджень ім. Разумкова (представлені результати досліджень, діаграми, кількісні показники, наводяться дані порівняльних досліджень).
10. www.socis.kiev.ua– сайт центру соціальних та маркетингових досліджень (Київ), викладено багатий емпіричний матеріал (результати соціологічних досліджень, публікації центру, статистичні дані).
11. www.sociology.kharkov.ua– SociologyHall, сайт соціологічного факультету ХНУ ім. В.Н. Каразіна.
12. www.uceps.com.ua/ukr/all/sociology (Архів соціологічних даних Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м. Київ).
13. www.ukrstat.gov.ua (Статистичні матеріали Держкомстату України).
14. www.sociology.kharkov.ua (Домашня сторінка харківських соціологів).
15. www.i-soc.com.ua (Домашня сторінка Інституту соціології НАН України).